

Havacılık Meteorolojisi Ders Notları

3. Atmosferin tabakaları

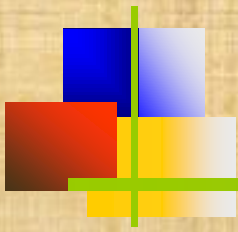
Yard.Doç.Dr. İbrahim Sönmez

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Balıca Kampüsü

Havacılık ve Uzay Bilimleri Fakültesi

Meteoroloji Mühendisliği Bölümü

isonmez@omu.edu.tr

Atmosfer katmanları

Atmosfer katmanları farklı şekillerde sınıflandırılabilir

1. Gazlara Göre Katmanlar :

UZAY	-----	10.000 km.
Hidrojen Katı	-----	2400km.
Helyum Katı	-----	925 km.
Atomik Oksijen Katı	-----	115 km.
Moleküller Oksijen Katı	-----	Yeryüzü

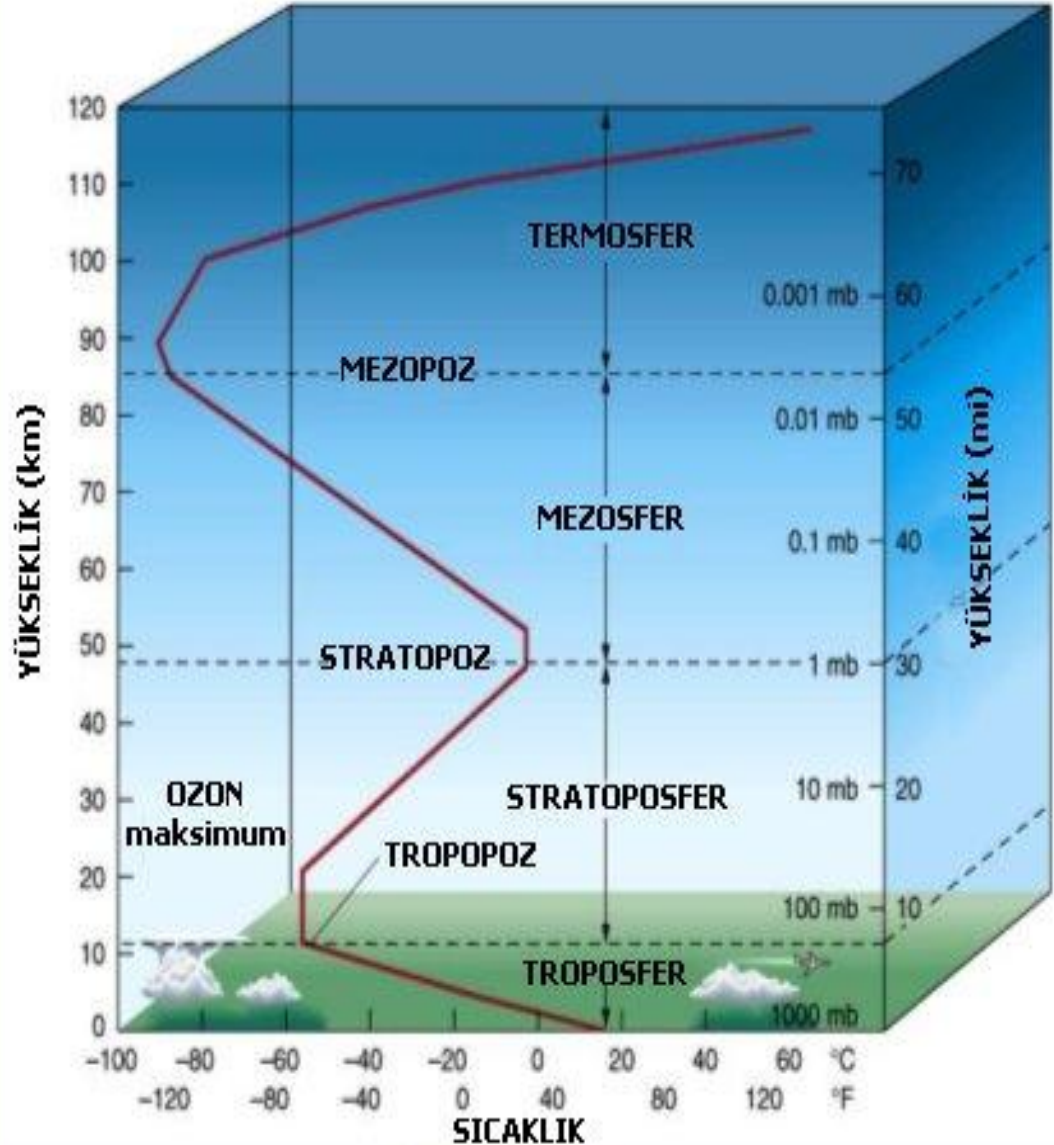
2. Kimyasal özelliğine göre katmanlar:

Heterosfer	-----	90 Km.
Homosfer	-----	Yeryüzü

Atmosfer katmanları

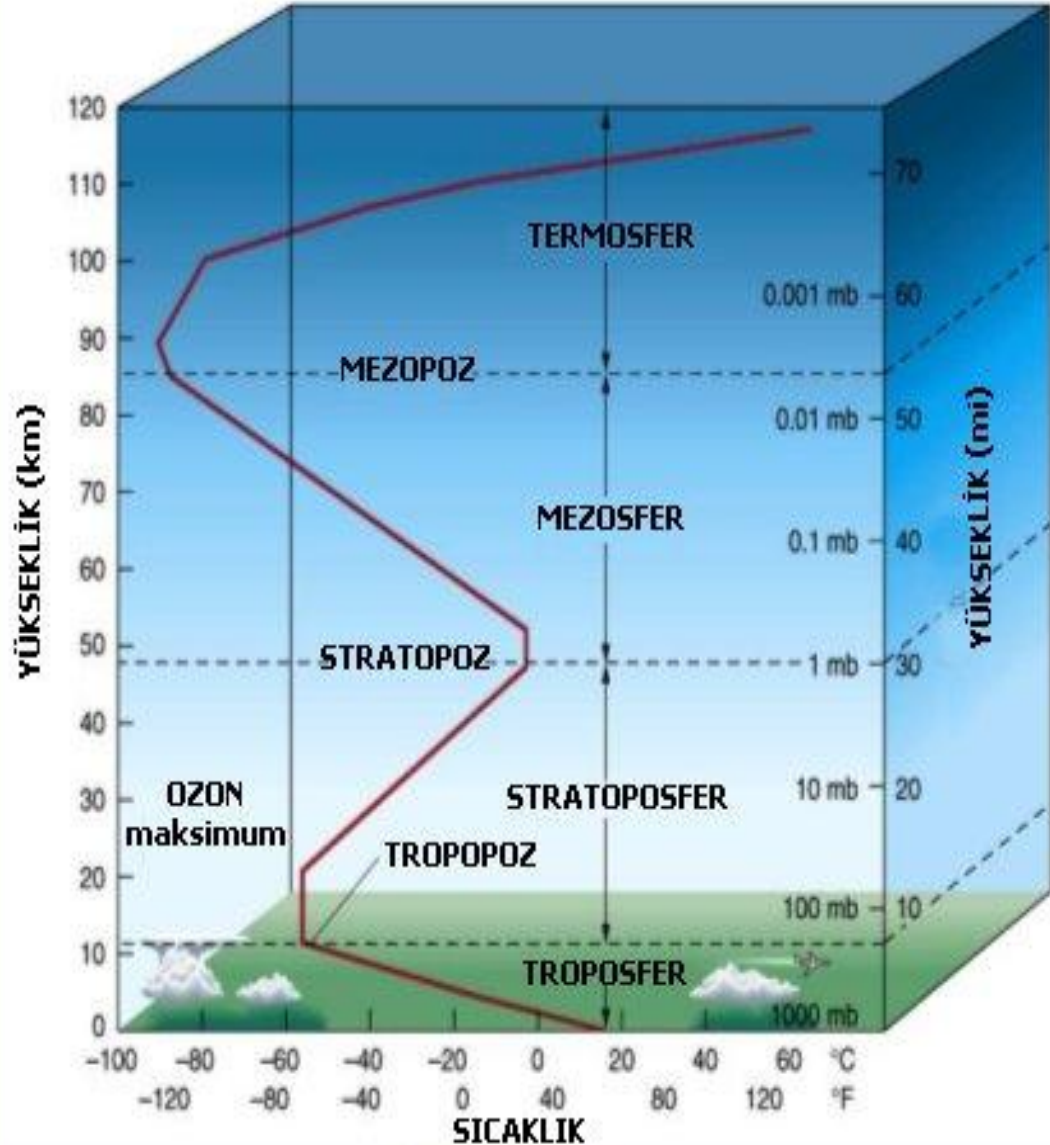
- Meteorolojik sınıflandırma, atmosferdeki sıcaklık değişimine göre yapılır.
- Buna göre atmosfer 4 farklı tabakaya ayrılır: **troposfer, stratosfer, mezosfer ve termosfer.**
- **Tabaka yükseklikleri sabit midir?**

Atmosfer katmanları

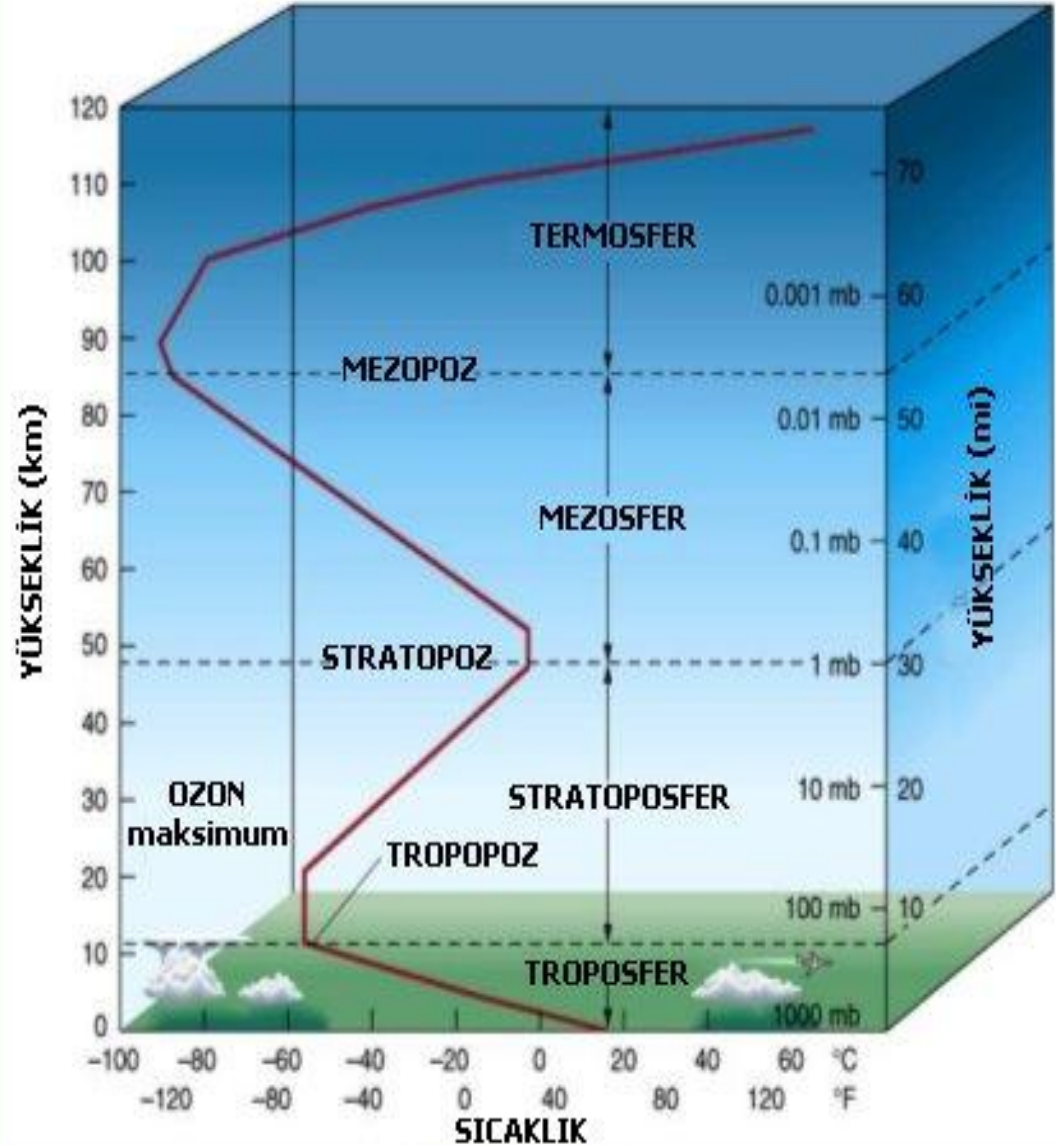
■ Atmosfer tabakalarına ait olan yükseklik değerleri ortalama değerler olup,

- ✓ mevsimlere
- ✓ anlık hava olaylarına
- ✓ enleme göre değişir.

Atmosfer katmanları

Atmosferin düşey profili (parametrelerin yükseklikle değişimi) nasıl çıkarılır?

Atmosferin dūşey ölçümü

- Atmosferin dūşey profili **radiosonde** ölçümleri ile elde edilir.
- Radiosonde ölçüm sistemi, balon, sensörler, radyo vericisi ve yer alıcı sisteminden oluşur.
- Balon havadan daha hafif olan Helium(veya hidrojen) gazı ile doludur.
- Balona bağlanan kutu içinde basınç, sıcaklık ve nem sensörleri bulunur.
- Kutu içinde bulunan radio vericisi yardımıyla ölçümler yer istasyonuna ulaştırılır.

Atmosferin dūşey ölçümü

- Yerde ~1.5 m yarıçaplı balon **30 km** yüksekliğe kadar çıkabilir($r \sim 10m$).
- Ölçümler sabit basınç seviyelerinde yapılır.
- Tüm dünyada **00 ve 12 GMT**'de atılır. *Neden ulusal saat değil?*
- Ülkemizde sadece Meteoroloji Bölge Müdürlüklerinden(7) atılır.
- Dūşey profilini için diğeri bir yöntem **dropsonde** dir.
- Dropsonde, -radiosondenin aksine-atmosferden yere doğru alçalarak yapılan ölçümlerdir.

Atmosferin dūşey ölçümü

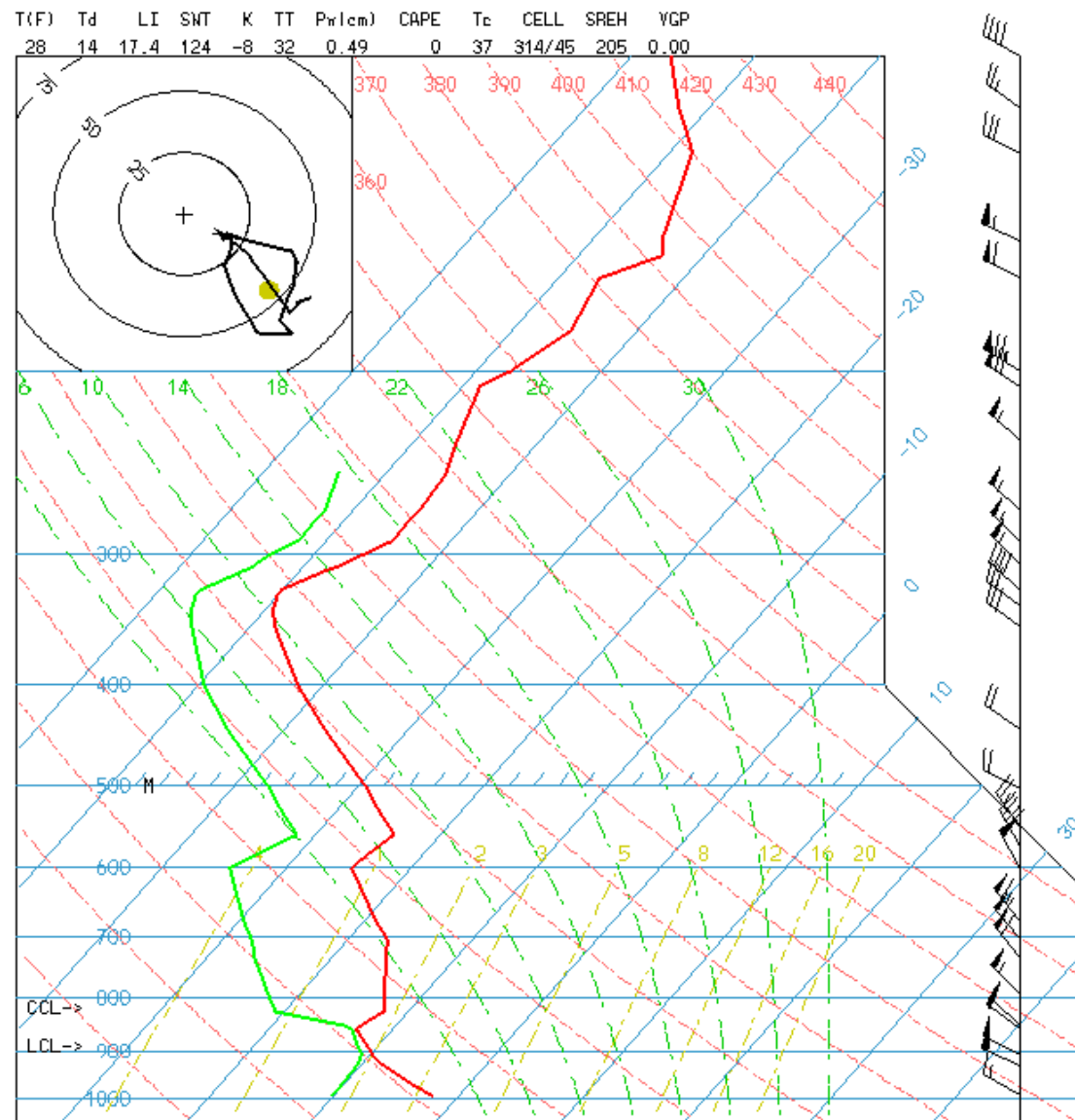
Diğer bir ölçüm parametresi rüzgar nasıl ölçülür?

- Radiosonde sisteme rüzgar da dahil ise sistemin ismi **rawinsonde** dir.
- Sıcaklık, nem ve rüzgar parametrelerinin yükseklik değişkeni ile çizilmesine **sondaj** denir.

Radyosonde gözlemi

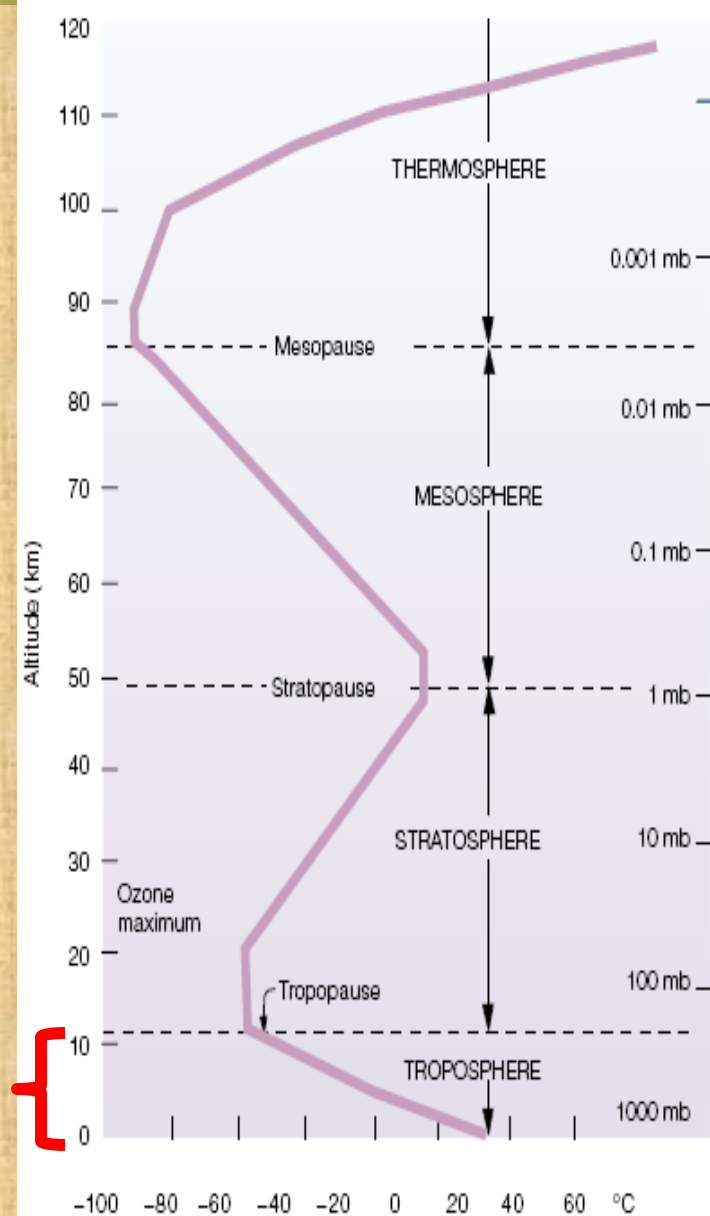

SKEN-T/LOG-P VALID 1200 UTC 11/14/2003 KALB

Lat = 42.75 , Lon = -73.80

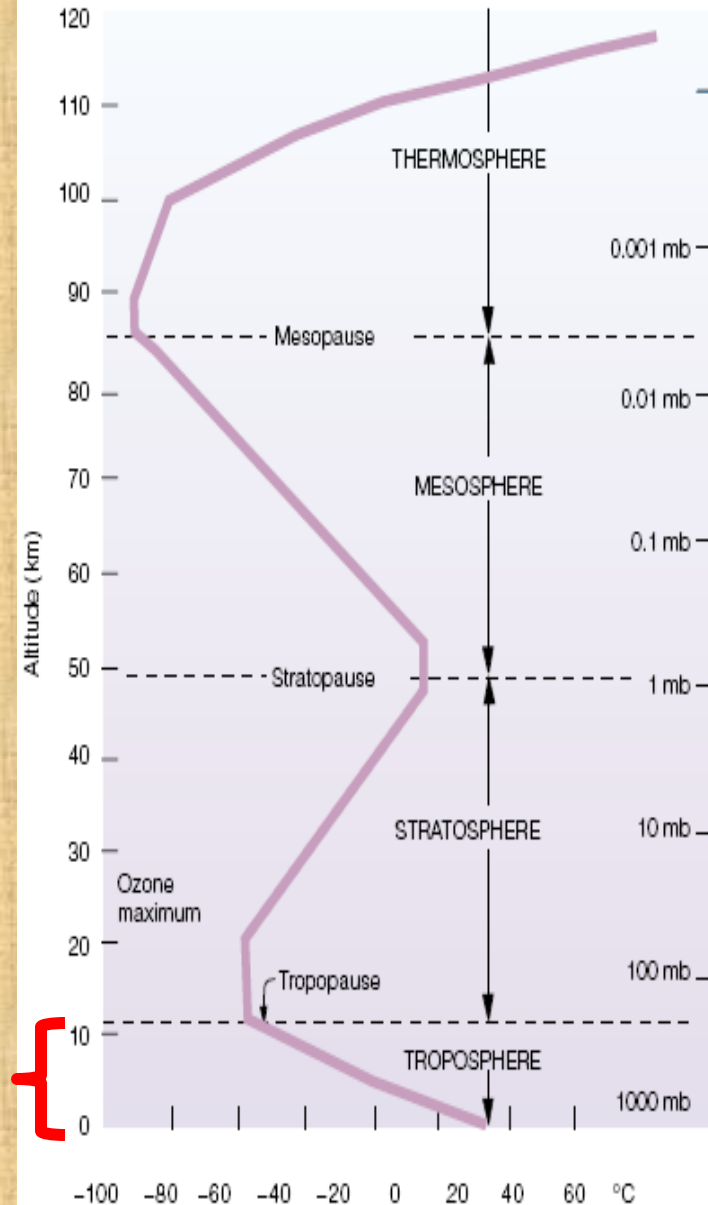
1-) Troposfer

- Troposfer: Yunanca **tropein** ('to turno or to change') kelimesinden gelmektedir.
- Yerden ortalama **11 km**'lik kısma kadar olan bölgenin adıdır.
- Bildiğimiz **tüm meteorolojik olaylar** bu bölgede meydana gelir.
- Su buharının ~%99, diğer gazların %75 bu bölgede yer alır.
- **Aşağı ve yukarı hava akımları** atmosferin bu bölgesinde gözlenir.

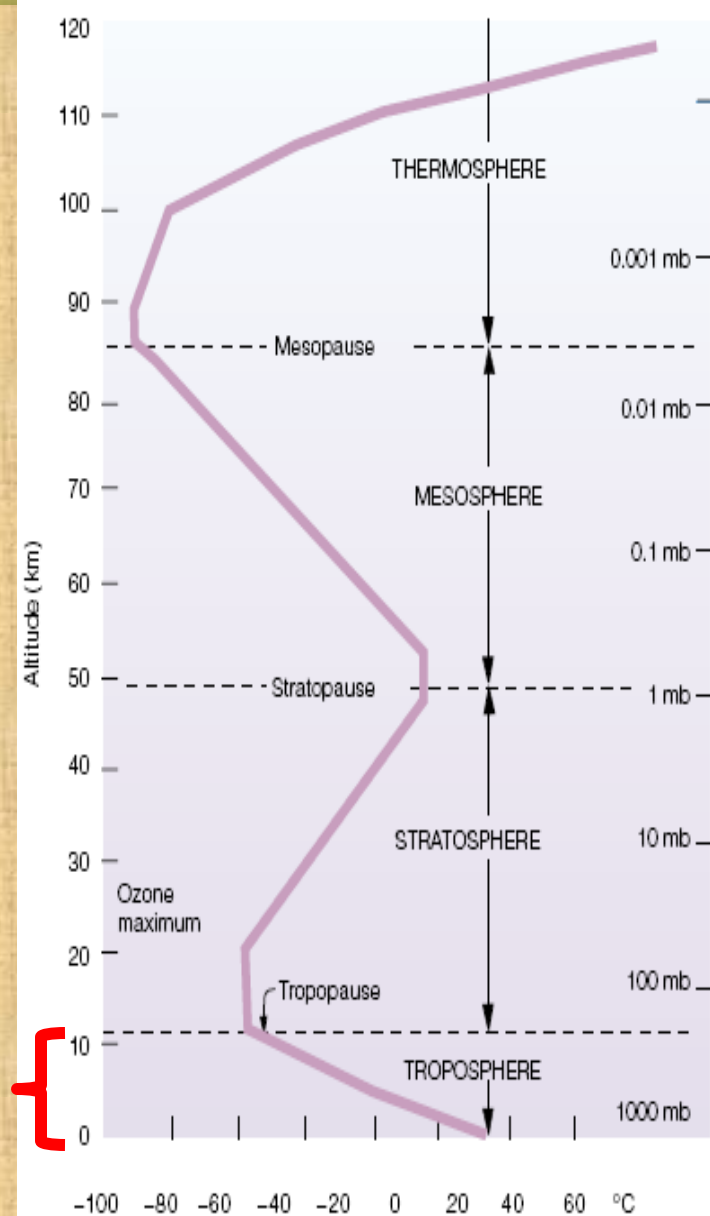
1-) Troposfer

- Sıcaklığın Troposferde yükseklikle lineer azaldığı gözlenir. *Neden?*
- Dikey hareket eden hava kütleleri **tropopoza** kadar çıkabilir. *Neden?*

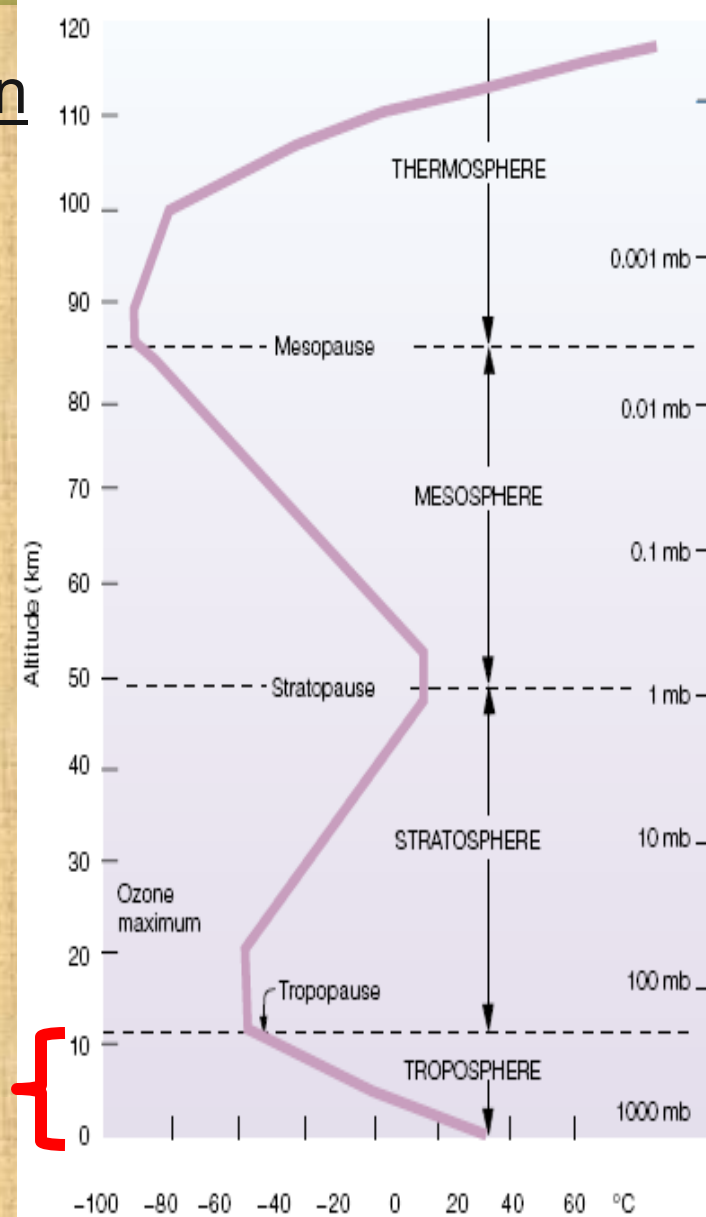
1-) Troposfer

- Sıcaklığın bu bölgede yükseklikle azalmasına ***lapse rate*** denir.
- **Lapse rate neden önemlidir?**
- **Lapse rate** oranı: standart bir atmosferde için $dT/dz = -6.5^{\circ}\text{C}/1000\text{m}$
- $dT/dz < 0$ (pozitif lapse rate)
- $dT/dz > 0$ (negatif lapse rate)
- Lapse rate ortalama bir değerdir. Sıcaklığın yükseklikle değişme oranı ise atmosferin günlük yapısı ile alakalıdır.
- Dolayısıyla lapse rate günden güne, mevsimden mevsime, vs değişir.

1-) Troposfer / Enversiyon

- Troposferde nadiren de olsa sıcaklığın yükseklikle arttığı gözlenir. Bu olaya **sıcaklık enversiyonu** denir.
- Enversiyon genellikle güneş battıktan sonra görülür. **Neden?**
- Enversiyon özellikle kış aylarında ölümcül etkilere sahiptir. **Neden?**
- Troposferden sonra sıcaklığın yükseklikle sabit kaldığı **tropopoz bölgesi** bulunur.
- Tropopoz ekvator ve kutuplarda farklı yüksekliktedir.

Tropopoz

Tropopoz yaz mevsiminde kış mevsimine göre daha yüksektir.

- Tropopoz yüksekliği(ortalama)

Ekvator= $\sim$ 17 km

Kutuplar= $\sim$ 7km

- Tropopoz yüksekliği(Kış)

Ekvator= $\sim$ 17 km

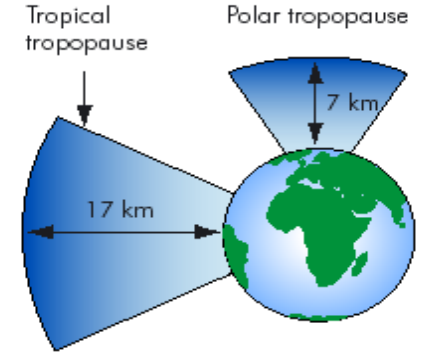
Kutuplar= $\sim$ 6km

- Tropopoz yüksekliği(Yaz)

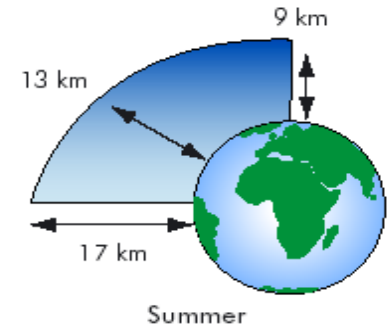
Ekvator= $\sim$ 17 km

Kutuplar= $\sim$ 9km

Average tropopause heights

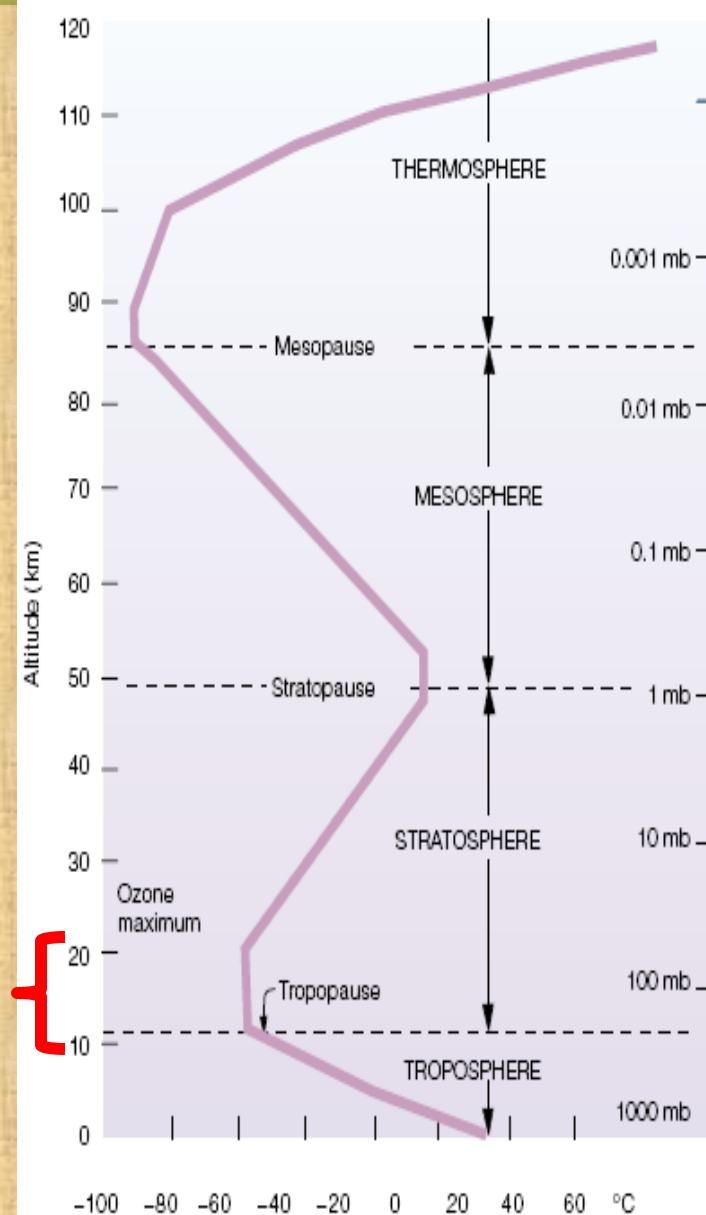

Seasonal variation

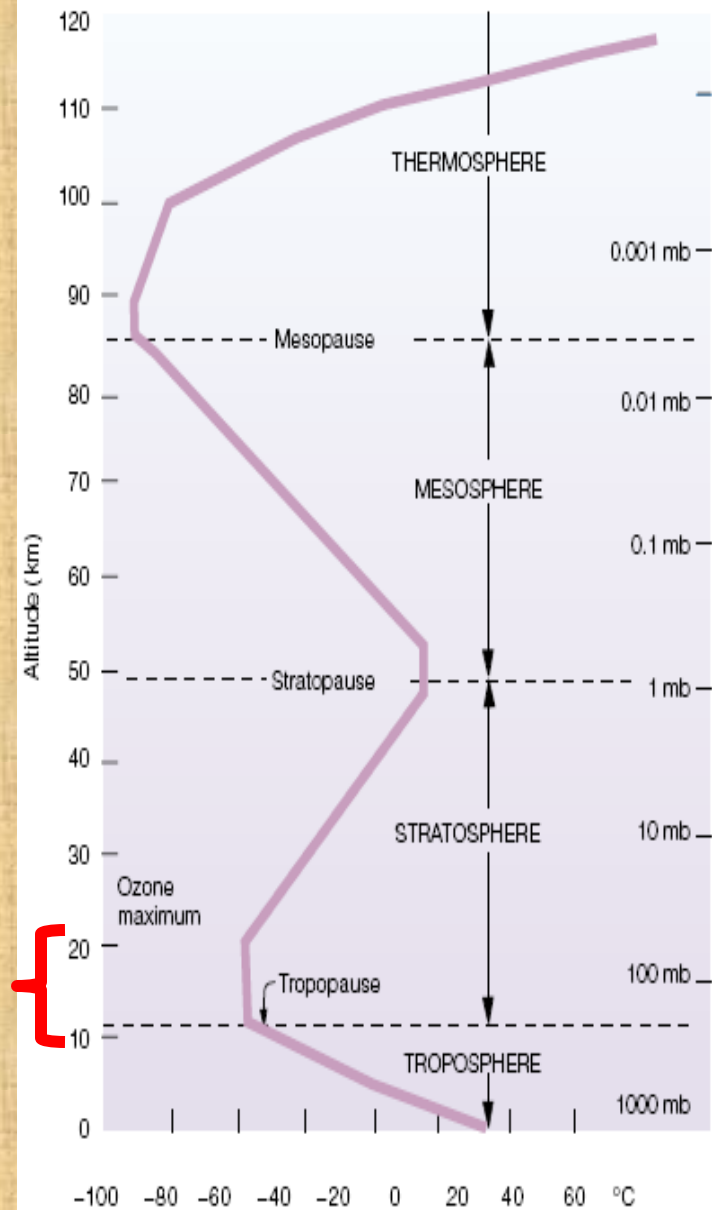

Tropopoz

- Troposfer ile stratosfer arasındaki geçiş bölgesidir.
- Sıcaklık bu bölgede yükseklikle sabittir.
- **Tropopoz**, troposfer ve atmosferin yüksek bölgeleri arasında hava geçişine engel olan bir **kapak** görevi yapar. Neden?
- Su buharının troposferde tutulmasının nedeni tropopozdur.

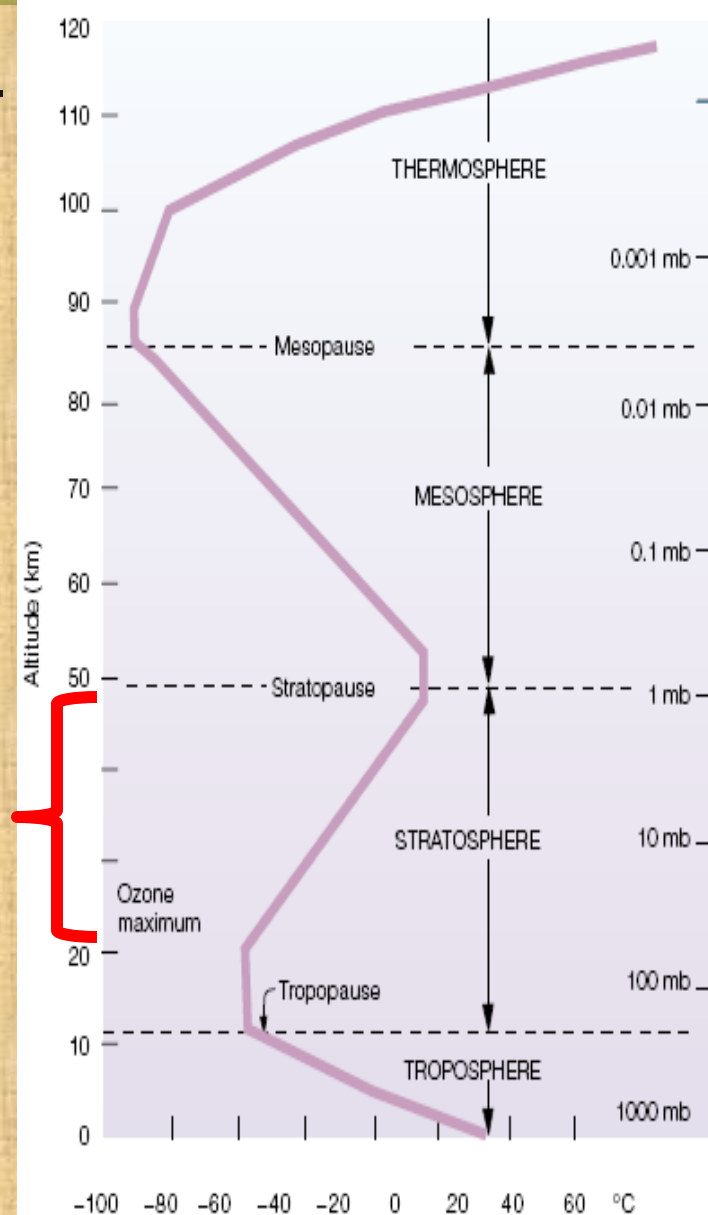
Tropopoz

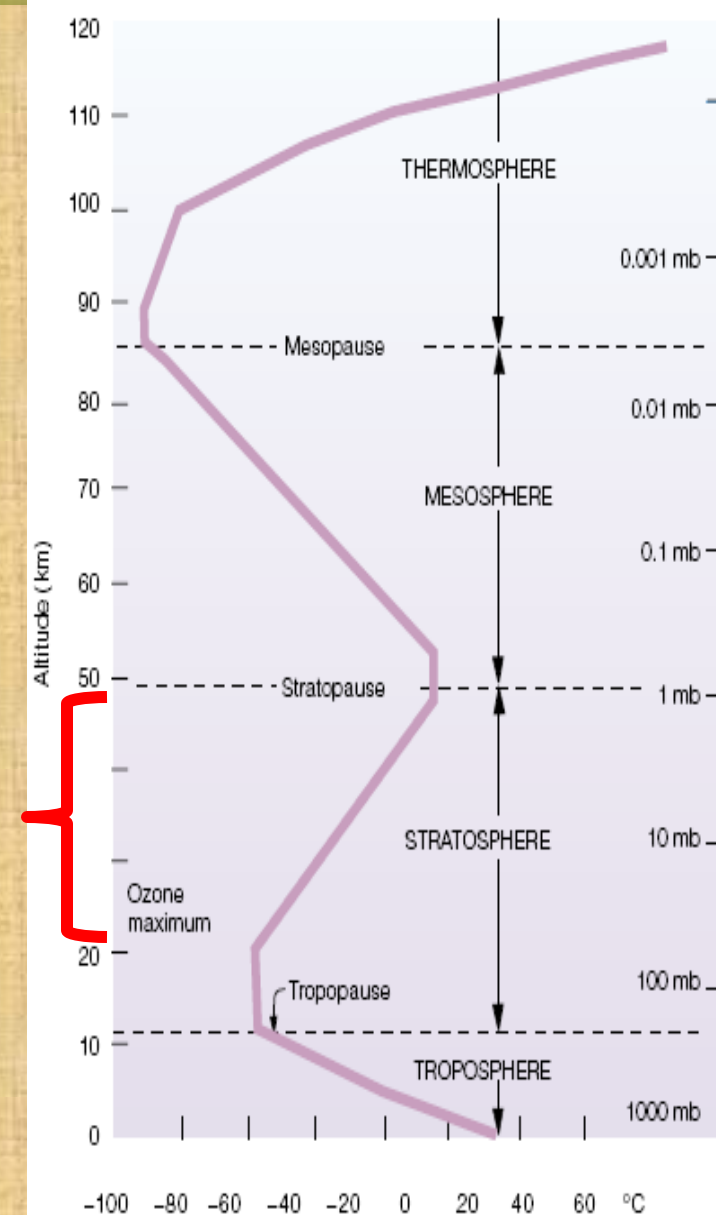
2-) Stratosfer

- **Stratosfer** kararlı tabaka anlamındadır.
- Dikey hava hareketi görülmez. Sadece yatay hava hareketi görülür. Neden?
- Troposferden stratosfere geçen **partiküller** uzun süre yeryüzüne dönmeden **birkaç yıl** orada kalabilir. Örneğin büyük volkanik patlamalardan oluşan küller, stratosferde korunur ve global soğuma işlemine neden olur.
- Atmosferdeki su buharının %1 'lik bir kısmı bu tabakadadır(nemsiz tabaka)
- Stratosferin alt tabakasında sıcaklık -57°C iken üst kısmında 0°C ye çıkar.

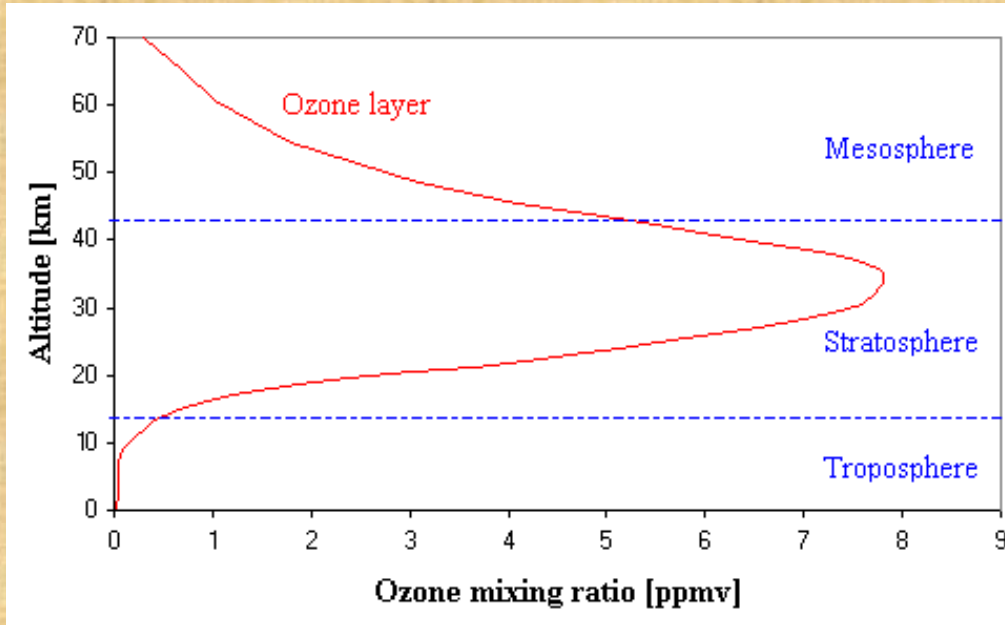
2-) Stratosfer

- Uzaydan gelen **meteor** taşları bu tabakada parçalanır. *Neden?*
- Stratosfer en belirgin özelliği, sıcaklık enversiyonunun ($dT/dz > 0$) gözlenmesidir.
- $dT/dz > 0$ nedeni bu tabakada bulunun **ozon tabakasıdır**.
- Bu nedenle stratosfere **ozonosfer** de denir.

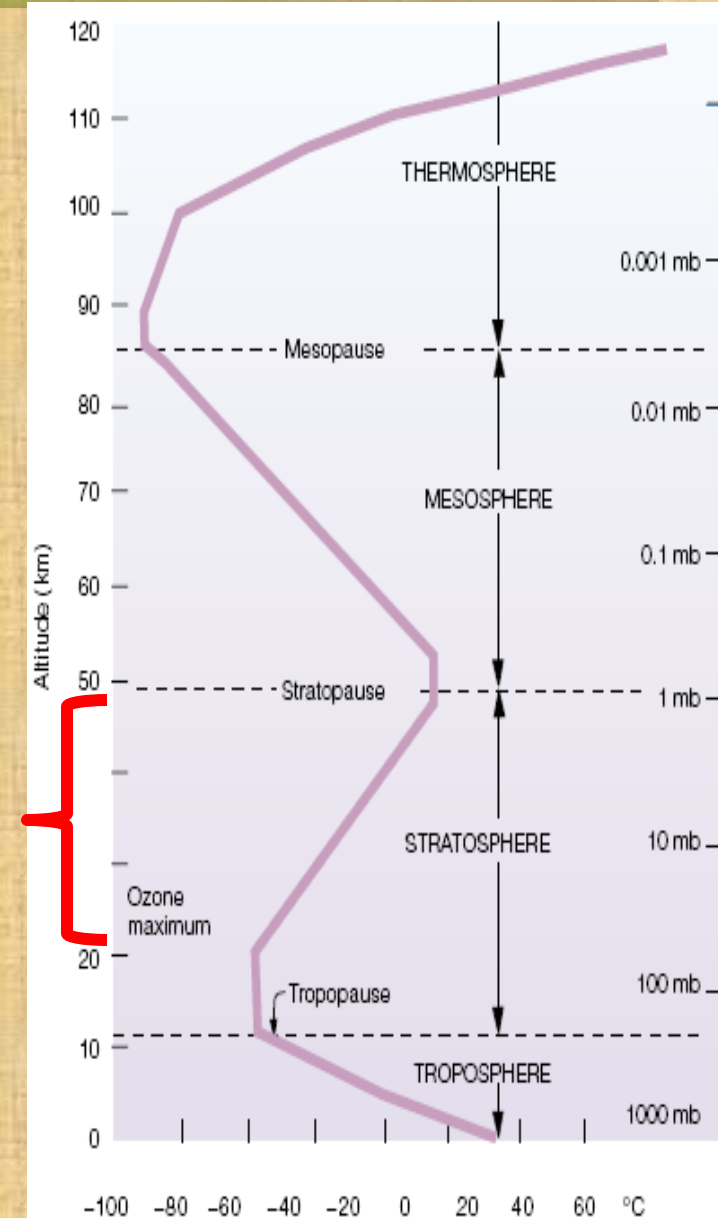

2-) Stratosfer

- Maksimum ozon miktarına ~30 km. de rastlanır.

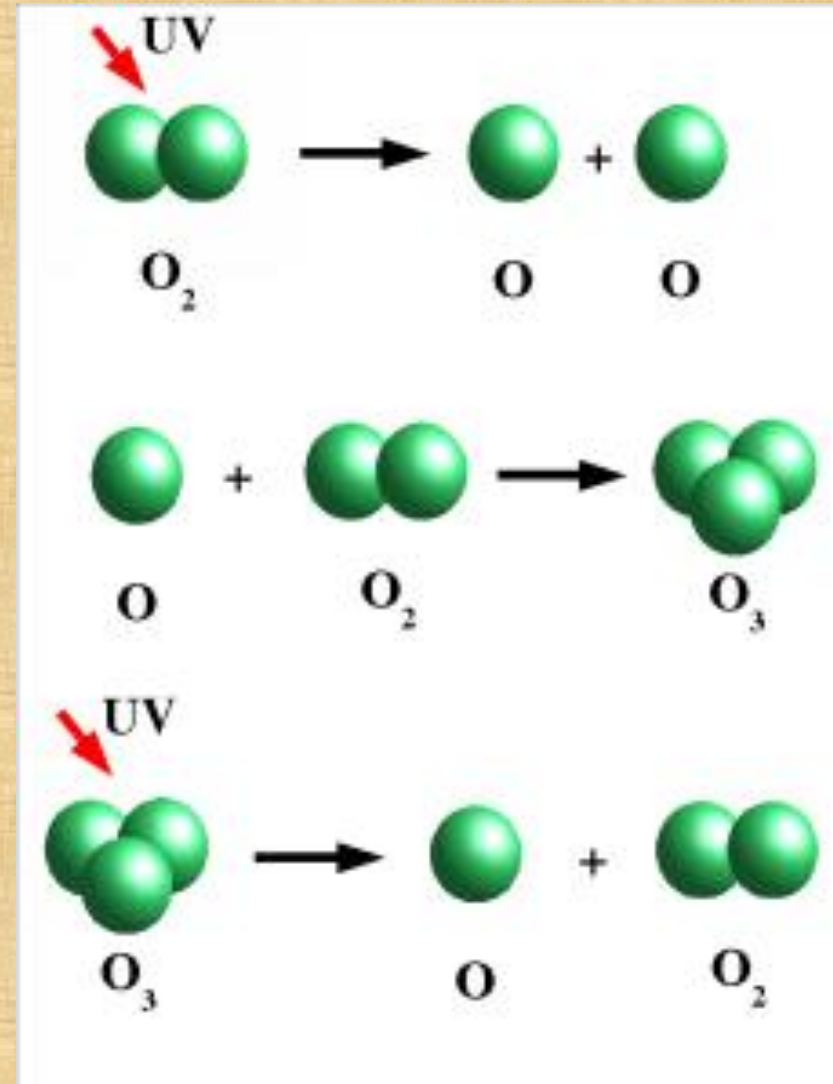

- Ozon aynı zamanda bazı metal yüzeylerde korozyon etkisine sahiptir ve bu yüzden yüksek ozon tabakalarında uçan süpersonik bir uçak için çok büyük bir öneme sahiptir.

2-) Stratosfer

Ozon neden ısınmaya neden olur?

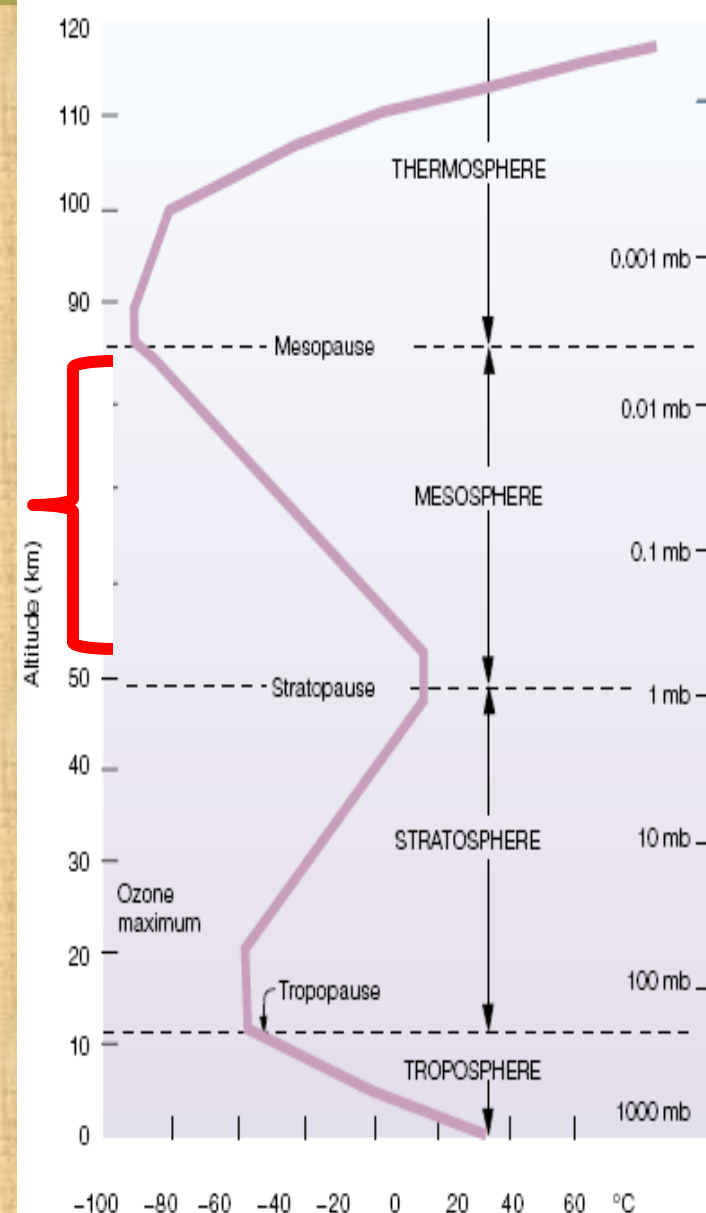

3-) Mezosfer

- Mezosfer de sıcaklık yeniden yükseklikle azalır
- Bu tabakada sıcaklık $\sim 0^{\circ}\text{C}$ 'den -90°C 'ye kadar düşer.

Güneşe daha fazla yakınlaştığı için sıcaklığın artması gerekmez mi?

- Bu tabakada hava molekülleri çok seyrek dolayısıyla basınç çok düşüktür.
- Bu seviyede N_2 ve O_2 molekülleri vardır
- Mezosfer tabakasının tepesindeki -90°C 'lik sıcaklık atmosferin en soğuk sıcaklığına eşittir.

4-) Termosfer

- Termosfer tabaksında sıcaklık yükseklikle hızlı bir şekilde artar.
Neden?
- Bu tabakada **çok az** sayıda hava molekülü bulunur.
- Bir hava molekülünün diğer bir molekül ile çarpışmak için katetmesi gereken mesafe **~1km** dir.
- Aynı çarpışma mesafesi, yer seviyesinde ise **1 cm' nin milyonda biridir!**

